

gesen egyszerűbbek és érthetőbbek az értelmező szótárban megszokottnál. Vegyük például az *acél* szót. A Magyar értelmező kéziszótár definíciója szerint 'kis széntartalmú (képlékeny) vasötövet', míg Sárközi meghatározásában 'edzett vas'.

Sárközi szótára tulajdonképpen egy értelmező, szleng- és kultúrtörténeti szótár keveréke. Hogy a fenti példánál maradjunk, nézzük meg, mit találunk még az acél címszó alatt: „Hazánk a vas és az acél országa lesz – hangoztatták a nehézipar erőltetett fejlesztésére utaló kommunista szónokok az 50-es években. »Vas Zoltánunk és Aczél Tamásunk már van« jegyezte meg valaki ennek hallatán egy pesti kávéházban”. A könyv tele van az ötvenes évek közéletéhez kapcsolódó érdekességekkel, melyek elsősorban az újabb generációk számára lehetnek fontosak, amikor megpróbálják értelmezni számos műalkotás lassan feledésbe merülő utalásait.

A szócikkek a szóösszetételek és származékok teljes körű felsorolása helyett szólásokat, irodalmi idézeteket, szállóigéket, kultúrtörténeti és történelmi magyarázatokat tartalmaznak, egy múlófélben lévő klasszikus humán alpműveltség elemeit. A gyász címszó alatt megtalálhatjuk a *gyászmagyarok* rövid történetét, a *bét* címszóba többek között a hét vezérnek, a *világ bét csodájának*, és a *bét szabad művészetnek* a felsorolása is belefért, de magyarázatot kapunk a *bétmérföldes csizmára*, a *bét országra szóló lakodalomra* és a *bétszilvafás nemes* kifejezésre is. Megtudhatjuk, hogy Heltai Jenő találta ki a *mozi* szót, de szócikk az *sz* betűnél a *szarajevói merénylet* és a *szatmári béke* is.

Az emigrációban élő írónak bármennyire is munkaeszköze a nyelv, mégis óhatatlanul napról-napra leépül. Mivel nem tudja folyamatosan követni a szavak „értéktőzsdéjét”, a mai kifejezések, a szleng és az idegen szavak használatának értékelésében mintha egy kicsit bizonytalan, néha árnyalatnyit ódivatú lenne. Voltaképpen önmaga megerősítésére, saját nyelvi biztonságának a megszilárdítására írta a szótárát, s a mi szempontunkat figyelembe véve, diákjaink „felépülő” nyelvvel talán éppen ezért néha könnyebben találkozik össze.

Maruszkai Judit

Cseresnyési László: Nyelvek és stratégiák avagy a nyelv antropológiája. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2004. 387 p.

Újra a Tinta, nem véletlenül. Ezúttal egy Japánban élő és dolgozó nyelvész, Cseresnyési László szociolingvisztikai kézikönyvét ajánlom figyelembe. Kezdjük a végén! Egyedülálló segítség a kötet végén található majdnem harmincoldalas szociolingvisztikai fogalomtár, amelyben megtaláljuk a könyvben használt mintegy 300 alapvető szociolingvisztikai fogalmat és ekvivalenseiket angol, német, francia, orosz, japán és kínai nyelven (csak néhány példa: bazilektus, bemerítés, szociolektus, kreolizálódás, küszöbhipotézis, jelnyelv). Ez a miniszótár egyúttal a könyv egyik legnagyobb erényét is előlegezi: a szerző, tájékozott nyelvészhez illően, óriási példaanyaggal dolgozik, és az „óriási” itt nemcsak a példák, hanem a vizsgált, megidézett nyelvek igen nagy mennyiségét is kifejezi. Csak néhány nyelvet hadd említsek: réz-szigeti aleut, okcitán, Schwyzertüütsch, tok pisin, volapük.

Imponálóan nagy (talán kissé nyomasztóan is hat) a bibliográfia, két-három oldal híján eléri a száz oldalt. Bármilyen irányban szeretnénk is tovább vizsgálni, megtaláljuk a lehetséges utakat. A szerző egyik célja a témakörben tájékozódni-tanulni kívánó egyetemisták orientálása volt. Feltétlenül meg kell említeni, hogy a hagyományos bibliográfia mellett nagy mennyiségben megtaláljuk a nyelvészeti tájékozódás során felhasználható weboldalak címét is, ilyen például a www.multilingual-matters.com vagy a www.degruyter.com és a www.blackwellpublishers.co.uk/journals/josl, a szociolingvisztika online folyóiratai.

A tartalomjegyzékot követve képet kaphatunk arról, mely kérdésekkel foglalkozik a mű. Bevezetésként természetesen alapfogalmakat tisztáz, elveket és paradigmákat vizsgál, a nyelvtudomány absztrakt voltát tárgyalja és bemutatja a szociolingvisztika kialakulását. Ezután esik szó a különféle kódokról és stratégiákról, a kommunikatív kompetenciáról, a nyelvi udvariasságról. Vizsgálja természetesen a nyelven belül létező különböző nyelvváltozatokat, a nyelv változásait életkor szerint, a férfi és női nyelvet, a szlenget és argót (3. fejezet), majd a kötet végén a különféle jelnyelveket és mesterséges nyelveket. Itt, a 8. fejezetben felmerül természetesen a nyelvészeket évszázadok óta foglalkoztató kérdés: van-e realitása egy világnyelvnek? Számomra ebben a részben a siketek jelnyelvének kutatásáról, a jelnyelv elsajátításáról és jogi státusáról szóló rész volt a legizgalmasabb.

Bevallom, új volt számomra, hogy 1988-ban az Európa Parlament a siketeket kisebbségként, a jelnyelveket pedig a siketek anyanyelveként ismerte el mintegy 20 ország, amelyek közé, sajnos, Magyarország nem csatlakozott jelentős előnyöktől megfosztva így a Magyarországon élő mintegy 60 000 siketet és kétszer ennyi súlyosan nagyothallót.

A könyv egyik legizgalmasabb része számomra a nyelvi udvariasságról szóló fejezet, különös tekintettel a japán tiszteleti nyelv alapos bemutatására, melynek a szerző (aki, mint fentebb említettem, 16 éve Japánban él és dolgozik) igen alapos ismerője. És itt ragadom meg az alkalmat annak a bemutatására, milyen praktikumot találhatunk a könyvben.

Nyelvtanárként természetesen érdekel a nyelvtudomány egyik legdivatosabb ágának, a szociolingvisztikának kimerítő és alapos összefoglalása, alapfogalmainak bemutatása: a könyv egyes részei rendszerbe foglalták az általam eddig hallott-olvasott ismereteket, terminusokat. De bevallom, jócskán voltak számomra új ismeretek is a könyvben.

Mindezek mellett azonban úgy éreztem, rendkívül hasznos a sok, különféle nyelvről és társadalmi vonatkozásairól szerzett ismeret, hiszen minden ilyen jelleghű tudás segíthet abban, hogy megtaláljam a megfelelő módot egy-egy új jelenség megtanításához eltérő helyről érkezett hallgatók oktatása során. Hiszen iskolai tanulmányaink alatt belekapunk az Európában beszélt nyelvek közül többre is, szerencsés esetben egy kis latin alapozással, de kevesen vannak olyanok, akik hivatkozni tudnak például az Ázsiában beszélt nyelvek valamelyikére.

Szórakoztató volt végigolvasni és megpróbálni kibogarászni a Bábel tornya történetének eszperantó változatát (nem árulok el nagy titkot azzal, hogy meg lehet érteni!), és meglepő végignézni az eszperantó nyelvvizsgát letett személyek számának

alakulását 1995–2002 között Magyarországon. Ki gondolta volna, hogy 2002-ben 5877 ember tett középfokú, 1000 alapfokú és 210 felsőfokú eszperantó nyelvvizsgát? Aki kíváncsi erre, annak is melegen ajánlom Cseresnyési László könyvét.

Maruszkai Judit

A perifériáról a centrum - Világirodalmi áramlás a 20. század középső évtizedeitől című tanulmánykötet-sorozat bemutatása

A perifériáról a centrum – Világirodalmi áramlás a 20. század középső évtizedeitől című tanulmánykötet-sorozatnak eddig két kötete látott napvilágot 2003-ban és egy évre rá, 2004-ben. A kiadó a PTE után a második kötet esetében már a Pannónia Könyvekét megjelentető Pro Pannonia Kiadói Alapítvány. A sorozat részei egységes külsőt mutatnak: a borítón látható kép visszatérő elem, a fed- és hátlap az első kötet esetében fehér, a másodikon pedig barackszínű. A gyakori használatra is alkalmasá teszik a könyveket méretük és erős kötési technikájuk. A kötetek belső logikájának szerves alkotóelemét adja a szerzők által választott logók használata. A bevezetőkből minden résztvevő bemutatkozik és röviden elmondja az általa választott szimbólum jelentését, amelyek aztán támpontot nyújtanak az olvasónak a tanulmányok egymásra hivatkozásainak követésében.

A sorozat alapötlete V. Gilbert Edit nevéhez kötődik, aki a sorozatszerkesztői feladatok mellett mindkét kiadványban publikál. A 20. század második felének, tehát a szigorúan vett kortárs világirodalomnak a vizsgálata adja a központi gondolatot. A vállalkozás Kelet-Európában jön létre, Magyarországon, Európa perifériáján. Ebből a periférikus helyzetből kutatják a szerzők az egyes országok irodalmi centrumait, illetve az adott ország és kultúrkör kanonizált művein kívül eső irodalmi törekvéseket. Ebben a megvilágításban minden periféria és minden centrum, csak a szemszög más. A vizsgálódás Európából indul, az egyfelől meghatározó irodalmi centrumból, másfelől pedig a világ töredékét magába foglaló kontinensről, ami tekinthető a világ és az irodalom perifériájának. Jól érzékelhető, hogy nehéz meghatározni, mi is áll valójában a központban és mi foglal el marginális helyet. Pontosan ez a problematika vezette V. Gilbert Editet, amikor elindította irodalmi kísérletét. Leírható-e, körbejárható-e a világirodalom sokszínű palettája? Az eddig megjelent két kötet erre ad választ.

A szerzők és a bemutatott művek sokrétűsége önmagáért beszél. A kontinensek mindegyike megjelenik egy-egy tanulmányban a szerzők általi egyedi megvilágításba helyezve. A szerzők a világ különböző pontjain élnek, azonban egy dolog összeköti őket: a magyar nyelvhez és identitáshoz való kapcsolódásuk. Valamennyien akár magyar nyelven publikálnak, akár nem, kötődnek a magyarsághoz, legyenek határon túli magyar közösségekben élők vagy Magyarország által külföldre delegált nyelvi lektorok. Az eddigi kötetekben a magyar nyelv ismerete összekötő kapocs. A magyarság önismeretéhez járulnak hozzá a világirodalom tükrében megjelenő, világirodalmi tárgyú, és gyakran emellett, ezzel együtt magyar vonatkozású, magyar szemmel megírt tanulmányok. Rendkívül fontos, hogy a szerzők az általuk be-